

KALAALLIT NUNAAT – grönländarnas land

Utsikt över Grönlands största stad och tillika huvudstad, Nuuk (Godthåb), belägen i sydväst. "Kalaallit Nunaat" i rubriken är det grönländska namnet på Grönland.

av Lars Erik Gewalli

Den här gången går upptäcktsresan till världens största ö, som även har världens mest missvisande namn – Grönland. Mer än fyra femtedelar av landet är nämligen ständigt täckt av is. Som frimärksland är Grönland känt på auktioner världen över för dels Pakke-Portomärkena, dels för de famösa övertrycken "Danmark Befriet" – som vi nyligen fått reda på sanningen om!

Grönland är världens största ö och är nästan fem gånger så stort som Sverige. Den största delen av landet är permanent täckt av inlandsis och glaciärer. De omkring 56 000 innevånarna bor därför alla längs kustlinjen. Den största koncentrationen är i sydväst där den största staden, Nuuk, också ligger.

Den närmaste grannen till Grönland är Kanada i väster,

men Island ligger bara 240 kilometer från de östligaste delarna av landet. Den sydligaste delen av Grönland (Kap Farvel) ligger på samma breddgrad som Stockholm, samtidigt som nordspetsen (Kap Morris Jesup) endast ligger 740 kilometer från Nordpolen.

Grönland har ett arktiskt klimat och de genomsnittliga temperaturerna på sommaren når därför knappast över +10

grader. Å andra sidan sörjer havsvattnet på vintern för att temperaturen i kustområdena inte når några extrema minusgrader.

Den inlandsis som täcker Grönland är enorm. På flera ställen når den över 3 000 meter över havet. Om all is skulle smälta skulle det naturligtvis få ödesdigra konsekvenser för havsnivån på många platser över hela världen.

Isen och glaciärerna har gjort det omöjligt att bygga vägar. Färder mellan de olika bosättningarna begränsas därför enbart till båt, flyg och helikopter, eller över kortare avstånd med snöscoter eller med hundsläde.

Eskimåer och vikingar

Grönland har mer eller mindre varit bebott i 10 000 år av eskimåer eller inuiter, som i olika perioder invandrat från norra Kanada. I slutet av 800-talet upptäckte vikingen Gunnbjörn landet. När vikingarna ett århundrade senare färdades till västra Grönland, fann man inte några människor utan bara rester av gamla boplatser.

Det var dock under denna tid som de nuvarande inuiternas förfäder invandrade norrifrån. De förde med sig en högt utvecklad kultur baserad på fångst, framför allt av säl, val och fisk. Nu introducerades både kajaker och hundslädar. Speciellt fina skinnbeklädda så kallade "umiak" (kvinnobåtar) finns också fortfarande kvar på Grönland.

På 1700-talet sändes prästen Hans Egede till Grönland av den danske kungen Frederik IV. Anledningen var att han skulle leta efter släktingarna till de utvandrade nordborna. Han fann dem aldrig men började att missionera bland inuiterna, grundlade Nuuk och startade handel med Danmark. På så vis blev Grönland en dansk koloni.

Knud Rasmussens expeditioner

En av de mest kända grönländsexperterna är Knud Rasmussen (1879–1933), som genomförde en rad expeditioner i och runt om Grönland.

Den mest berömda var den femte Thuleexpeditionen, som innebar en resa på 1 800 mil från Grönland till Stilla havet. Knud Rasmussen kartlade här

Det kan vara både blåsigt och kallt att ge sig ut på havet i de grönländska farvattnen.

eskimåernas utveckling och kultur på ett sätt som ingen hade gjort tidigare. En enorm mängd etnografiska och arkeologiska fynd från hans expeditioner finns nu utställda på Nationalmuseet i Köpenhamn.

Under andra världskriget hade Grönland en militärstrategisk viktig position. Amerikanska baser anlades. Numera finns bara Thulebasen längst i norr kvar. Den är fortfarande föremål för politiska diskussioner mellan Grönland, Danmark och USA.

ner mellan Grönland, Danmark och USA.

Självstyre 1979

En ny grundlag i Danmark antogs 1953. Det betydde att Grönland blev jämställt med ett amt (län) i Danmark i stället för att vara en koloni. Grönland fick "hjemmestyre" (inre självstyre) 1979, vilket innebar att många myndigheter etablerades på

forts sid 24.

Hundarna väntar ivrigt på att få komma igång och dra släden.

frimärkssamlare. Liksom flera andra länder som är måna om fint graverade märken, har Czeslaw Slania många gånger anlitats som gravör.

De för Grönland kända Pakke-Porto-märkena började ges ut 1905. Det primära ändamålet med dessa var att skicka paket till Danmark. Dessutom låg politiska överväganden till grund för utgivandet av märkena. Både USA och Norge hade nämligen vid denna tidpunkt vissa anspråk på Grönland. De flesta av dessa paketmärken är mycket värdefulla.

Regionala märken för det nordliga Thule-området utkom 1935–36. De celebrerade 25-årsminnet av Knud Rasmussens initiativ att etablera en handelsstation i Thule. Åktgångna brev eller icke-orderstämplade exemplar av dessa märken är sällsynta.

Ordinarie frimärken började ges ut när Grönlands postväsen grundades 1938, och då med serien med Christian X i generalsuniform respektive isbjörn på vandring.

Historien om "Danmark Befriet-märkena"

När Danmark var ockuperat

forts sid 26.

forts från sid 23.

Grönland och som kunde arbeta utan inblandning av "Syddanmark". Efter en folkomröstning trädde till exempel Grönland ut ur EU 1985.

Men Grönland är fortfarande en del av "riksgemenskapen" mellan Danmark, Grönland och Färöarna, med drottning Margrethe II som statsöverhuvud.

Styckades på öppen gata!

Jakt och fiske är de viktigaste näringarna på Grönland där räkor står för en stor del av exporten. Isbjörnarna kommer inte så ofta i närheten av Nuuk, men när jag var där lyckades en av jägarna att nedlägga en bjässe. Grönländarna får till skillnad från andra, under vissa förutsättningar nämligen jaga isbjörn.

Det väckte sedan stor uppståndelse när isbjörnen transporterades till "brædtet" – utomhus marknadsstånd i Nuuk – och styckades på öppen gata.

Grönländarna lever nära naturen. Det märks när det är goda tider för jakt. Då kan det tänkas att man tar sig en ledig dag till exempel för att delta i säljakten.

Duktiga i handboll

Grönland har väl inte gjort sig speciellt känt för idrott i internationella sammanhang. Det kan dock nämnas att man deltagit i slutspel i VM i handboll, genom att man kvalificerat sig i den nordamerikanska kontinentens uttagning.

Frimärken av hög kvalitet

Grönlands frimärken är av mycket hög kvalitet, något som borde locka till sig ännu fler

Vi träffade på några myskoxar strax utanför Kangerlussuaq.

Från "brædtet" i Nuuk där dagens fångst styckas och säljs.

Grönländarna är kända för sina vackra konstföremål.

Pakke-porto 20 øre.

Ur Thuleserien: Knud Rasmussen 10 øre, Dansk flagga 15 øre, Sälår 30 øre (1935-36).

Ur den första serien frimärken: Christian X 5 øre, Isbjörn 30 øre (1938).

Traditionell grönländsk trumdans, 35 øre (1961).

Samuel Kleinschmidt (1814-1886) gjorde en stor insats för att bevara det grönländska språket. Han gav ut både en grönländsk-tysk ordbok och en grammatik, 35 øre (1964).

Kajakpost: Två kajaker med post i skinsäckar, 50 øre (1971).

Postbefordran genom tiderna, "konebåd" (kvinnebåt), 70 øre (1972).

Valrossar hör också till Grönlands fauna, 10 kr (1973).

200-årsjubileet av Kongelig Grönlansk Handel som hade monopol på handel på Grönland fram till 1950, 1 kr (1974).

Hundslädpatrullen Sirius är en polisiär myndighet som övervakar de nästan obebodda norra delarna av Grönland, 1,20 kr (1975).

Danmarksexpeditionen över Grönland 1906-1908, 4 kr (1994).

I dessa ramar har sälskinn spänts ut för att torka.

forts från sid 24

under andra världskriget administrerades Grönland genom den danska legationen i USA. Det gällde också postväsendet. När man började få ont om märken kontaktades därför American Bank Note Company. Det var ett välrenommerat bolag som tryckte sedlar och andra värdepapper. De fick i uppgift att gravera och trycka nio frimärken med olika grönländska motiv.

När kriget var slut och den nazistiska ockupationen var över, fick man idén att göra övertrycket "Danmark Befriet 5 maj 1945" på en del av dessa USA-tillverkade märken. Vem som fick idén är oklart, men den danska legationen god-

En nytillverkad grönländsk kajak färdig för leverans.

kände i varje fall förfarandet.

De blåa märkena skulle övertryckas med röd färg och de röda med blå färg.

Inget odöst i detta kan tyckas. Vad som kan tyckas märkligt var att den amerikanske frimärkshandlaren Julius Stollow skulle få lov att köpa två tredjedelar av de övertryckta märkena till det nominella värdet. Dessutom fick han monopol på försäljningen i USA.

Och fortsättningen är ännu märkligare. Övertrycken skedde inte på American Bank Note Company utan på ett litet privat tryckeri – Commercial State Company. Kontrollen över hur många märken som övertrycktes eller hur det gjordes saknades helt, då detta tryckeri inte hade för vana att trycka värdepapper. Möjligheten till manipulation med tryckplåtarna låg öppen.

Resultatet blev att en rad varianter successivt kom ut på marknaden under det kommande decenniet. Det var både med fel färg och uppochnedvänt övertryck. Sannolikheten för att alla dessa fel skett av misstag måste varit mycket liten. Saken fick myndigheter och frimärkssamlare att reagera, men inget hände och saken dog ut.

Nu har det visat sig att

Det är populärt men också dyrt att ge konfirmanderna en traditionell folkdräkt.

Julius Stollow hade en nära kontakt med det lilla privata tryckeriet som skulle övertrycka märkena. Före sin död har han i samtal med den kände danske samlaren Peer Lorenzen och hans hustru, den tidigare frimärkshandlaren Kirsten Ehlers, också bekräftat att det var han som svindlat.

Även om det nu verkar klart att övertrycken gjorts på privat initiativ utom postväsendets kontroll, har intresset för dem inte minskat. Priserna för de manipulerade "feltrycken" är fortfarande höga. Det kan också nämnas att de ursprungliga icke-övertryckta märkena faktiskt heller inte är så billiga.

Även postverket inlämnat i självstyret

I och med att Grönland fick inre självstyre började man planera för att Grönlands postverk skulle överföras till självstyret. Det effektuerades 1 januari 1986.

Som en bekräftelse på Grönlands fina frimärksproduktion kan nämnas att man vann tävlingen om det bästa Europafrimärket 2004. Det avbildar två flickor i nationaldräkt. □

Här finns länkar till fler av Lars Erik Gwallis artiklar!

Man skulle kunna tro att upptäcktsresanden Knud Rasmussen skäddar ut över havet runt Grönland. I verkligheten står denna staty i Klampenborg norr om Köpenhamn där blickfånget är Öresund och den skånska kusten.

